

باسمه تعالیٰ

روشها و فنون تدریس

استاد مربوطه:

دکتر یحیی نقی زاده

اصول و روش های تدریس

دانشجویان علوم پایه

تعداد ۲ واحد (نظری-عملی) رشته (علوم تربیتی و پایه)
(۱۶ ساعت نظری / ۳۲ ساعت عملی)

دانشگاه فرهنگیان تبریز

بهمن ۱۳۹۸

تکالیف دانشجوی معلمان

- به اطلاع کلیه دانشجویان محترم که واحد درس اصول و روش های تدریس را انتخاب نموده اند می رساند که این درس **نظری و عملی** می باشد و لازم است تکالیف زیر را حداکثر **تایست و سوم فروردین ۹۹** انجام و از طریق نماینده کلاس به اینجانب ارسال فرمایند.
- تهیه کتاب مهارت های آموزشی و پرورشی (روشها و فنون تدریس) جلد اول ویراست ۳ از دکتر حسن شعبانی، انتشارات سمت، سال ۹۸

تکالیف دانشجو معلمان

- مطالعه و خلاصه کردن فصل های:
اول، دوم، چهارم، پنجم، ششم، هفتم، هشتم و دهم از کتاب مذکور.
- هدف از خلاصه کردن، مطالعه کامل کتاب توسط دانشجویان
محترم می باشد سعی کنید بعد از مطالعه حجم خلاصه ها اندک
و حاوی نکات مهم و کلیدی باشد و لازم نیست حتما تایپ شود،
می توانید دست نوشته های خوانا را هم ارسال کنید.
- هر دانشجو با یک دبیر هم رشته ای خودش مصاحبه کرده و
تجاربش را در مورد تدریس نوشته و ارسال نماید (به ویژه در
ارتباط با طرح درس، مدیریت کلاس، تدریس آزمایشگاه
و کارگاه)

تکالیف دانشجو معلمان

- دانشجو معلمانی که به صورت داوطلبانه گزارش جدید وابتکاری در مورد اصول و روش تدریس تهیه وارسال فرمایند به میزان **سه نمره** ارفاقی در نظر می گیریم.
- زمان تعیین ارسال تکالیف تمدید نخواهد شد به همین منظور هرگونه هماهنگی و اطلاع یافتن بر عهده خود دانشجویان می باشد و اگر دانشجویی ادعا نماید که ما مطلع نبودیم و... قابل قبول نمی باشد.
- در صورت داشتن هر گونه سوال و ابهام از طریق نماینده با ما درمیان بگذارید.

اهداف کلی و رفتاری :

- دستیابی دانشجویان به اصول، مبانی و روشهای تدریس.
- درک و به کار گیری روشهای تدریس.
- آشنایی با روشهای تدریس و بکارگیری آنها در موقعیتهای مختلف.
- ارزیابی نتایج تربیتی و آموزشی و تصمیم گیری در موقعیت های پیچیده.
- استفاده از یافته های علمی جدید در حوزه تدریس.
- **هدف ما دستیابی به مفهوم تدریس کارآمد است.**

■ حضرت امام خمینی (ره):

■ قلم و علم و بیان است که می تواند بشر را بسازد. (صحیفه نور؛ ج ۱۳، ص ۲۲۸).

■ معلمین و همه کسانی که در شغل معلمی به سر می برند باید بدانند که شغلشان بسیار مهم است؛ باید توجه کنند که بچه ها را از ابتدا خوب بار بیاورند. (صحیفه نور، ج ۱۹، ص ۱۲۲).

■ آینده ی کشور، آینده ی دنیای ما به تلاش امروز آموزش و پرورش وابسته است (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور، ۱۶/۲/۹۴).

■ شما معلمان هستید که فردا را می سازید.

فرمایشات مقام معظم رهبری (مدالظله) در مورد تعلیم و تربیت

- رهبر انقلاب می فرمایند:
- «شما معلمان از این مسئله غفلت نکنید که تربیت کردن هم جزو کار شماست؛ و چه بهتر که با نفوذ معلمی؛ با تأثیر روحی معلم بر متعلم استفاده کنید و یک نقطه ی روشن و نورانی ای در قلب دانش آموز باقی بگذارید»
- من به شما فرهنگیان عزیز می گویم که مسئله ی فرهنگ و تعلیم و تربیت، مسئله ی اول در نظام ماست.
- دانشگاه نظام جمهوری اسلامی، باید کسانی را تربیت بکند که تکیه ی این نظام، به آنها باشد. یعنی این نظام، از لحاظ علمی و عملی و مدیریت و گشودن گره های ریز و درشت بر سر راه زندگی این ملت، به آنها تکیه کند.
- قدر تعلیم و تربیت و معلمی که یک سنگر فرهنگی است را بدانید.

– سلام ای که در افاق تنگ درس دل مرا چو آسمان گشوده ای

– به پرتو سواد دیده ی مرا به راز های این جهان گشوده ای

– توای آموزگارم زنده باشی همیشه خرم و پاینده باشی

– گرفتم جان تازه از وجودت الهی هر کجایی زنده باشی

معرفی چند کتاب

- مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روشها و فنون تدریس)،
حسن شعبانی، ویراست سوم، جلد ۱ و ۲، انتشارات
سمت، ۱۳۹۸.

- روشها، فنون و الگوهای تدریس، امان الله صفوی،
انتشارات سمت، ۱۳۸۶.

- روشها و فنون تدریس، اسکندر فتحی آذر،
انتشارات دانشگاه تبریز، ۱۳۸۸.

- راهنمای روشهای نوین تدریس، محرم آقازاده،
انتشارات آبیژ، ۱۳۸۸.

• **الگوهای تدریس (۲۰۰۴). جویس، ویل و کالهن.**
ترجمه محمدرضا بهرنگی، انتشارات کمال تربیت،
۱۳۸۹.

• **اصول تدریس در دانشگاه؛ ارتقاء کیفیت. بیکز و تانگ. ترجمه**
ظاهره رحمانی، سلیمان احمدی، محبوبه خباز مافی نژاد و
منصوره تقوی نیا. انتشارات همای رحمت، ۱۳۹۰.

• **راهنمای تدریس اساتید در مراکز آموزش عالی. نیویل**
و کانون. ترجمه رضا ایزدی، محمد جعفر بنی اردلان و
منصور غلامی. انتشارات دانشگاه بو علی سینا، ۱۳۸۴.

• **تدریس اثربخش در آموزش عال. ملوک دیوانگاهی. انتشارات**
دانشگاه آزاد واحد نوشهر و چالوس، ۱۳۸۳.

سر فصل برخی مباحث روشها و فنون تدریس

- مفهوم تدریس
- دسته بندی روشها و فنون تدریس
- یادگیری و تدریس فعال، – تدریس خوب، تدریس موفق و تدریس با کیفیت
- طرح درس کلی (ترمی – سالانه)، طرح درس روزانه، مراحل تهیه طرح درس
- روش تدریس سوالی (پرسش و پاسخ)

- روش تدریس سخنرانی
- روش تدریس مساله ای (حل مساله)
- روش تدریس بحث گروهی (بحثی)
- روش تدریس مشارکتی
- روش (های) تدریس انفرادی
- روش تدریس تلفیقی
- الگوهای تدریس (اطلاعات پردازش، اجتماعی، انفرادی، سیستم های رفتاری)
- الگوی تدریس پیش سازماندهنده

مقدمه

تلاش های تربیتی و آموزشی از مقدس ترین کوششهای انسانی است. یکی از تخصص های مورد نیاز دست اندرکاران تعلیم و تربیت در سطوح مختلف سازمانی و اجرایی، به ویژه معلمان برخوردار بودن از دانش و مهارت **تدریس** می باشد که فقدان آن در عرصه ی عمل و اجرا، ناکارآمدی فرایند یاددهی- یادگیری را به دنبال خواهد داشت.

مقدمه

فرایند آموزش مدرسه ای و تدریس از تعامل مولفه هایی مانند: مدرسه ، کلاس، معلم، دانش آموز، موضوع تدریس، یادگیری و... شکل می گیرد. آموزش را می توان به عنوان فرایند کنش متقابل معلم و دانش آموز تعریف کرد که به موجب آن تجارب مناسب یادگیری برای رسیدن دانش آموزان به هدف های آموزش و پرورش فراهم می شود.

مقدمه

معلمان به عنوان عنصر اصلی در فرایند آموزش و پرورش باید از کارایی و اثربخشی لازم برخوردار باشند، معلمانی کارآمد و اثربخش اند که با اصول و فنون تدریس آشنا باشند و با بینشی هنرمندانه، شایستگی، خودکنترلی و خودتحویلی را در دانش آموزان تقویت کنند.

نکات کلیدی
(Method)

روش، متد، شیوه، نوع، طریقه، اسلوب

معنی و مفهوم روش
(Method)

روش، متد، شیوه، نوع، طریقہ، اسلوب

تعریف تدریس

❖ بیان صریح معلم درباره آنچه که باید یاد گرفته شود.

❖ همورزی متقابل بین معلم و شاگرد و محتوا که در کلاس درس جریان می یابد.

❖ فراهم آوردن موقعیت و اوضاع و احوالی که یادگیری را آسان می کند.

❖ تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، براساس طراحی منظم و هدفدار معلم، برای ایجاد تغییر رفتار شاگرد.

- عمل تدریس، یک سلسله فعالیت های مرتب،
منظم، هدفدار و از پیش طراحی شده است.

- تدریس عبارت است از هر فعالیتی که از جانب
یک فرد که به منظور تسهیل یادگیری فرد
دیگری انجام می گیرد.

- تدریس واقعی نحوه یادگیری به فراگیران
است.

ماهیت فرایند تدریس

ماهیت فرایند تدریس شامل سه عنصر به شرح زیر است:

(۱) محتوا

(۲) فعالیت

(۳) منابع و امکانات

کارکردهای تدریس Functions of teaching

اعمالی که در تدریس باید مورد توجه قرار گیرند عبارتند از:

- (۱) ایجاد انگیزه
- (۲) ایجاد عدم تعادل در دانش آموزان (زیر سوال بردن ساخت شناختی گذشته)
- (۳) کنش متقابل
- (۴) کسب اطلاعات جدید
- (۵) ذخیره سازی و اصلاح مجدد
- (۶) انتقال اطلاعات
- (۷) کنترل، هدایت و تحول

تدریس با کیفیت مشتمل بر تدریس خوب و تدریس موفق است.

منظور از تدریس خوب، این است که محتوای آن با استانداردهای رشته ای (علمی) از نظر بسندگی و کامل بودن منطبق باشد و روش های بکار رفته متناسب با ویژگی های فراگیران باشد، از نظر اخلاقی قابل دفاع باشد و با این نیت بکار رود که مهارت فراگیران را در زمینه مورد نظر بهبود بخشد.

منظور از تدریس موفق، این است که فراگیر در حد منطقی و قابل قبول مهارتهایی که مدرس در صدد آموزش آن است را واقعا کسب نماید.

چهار ویژگی خاص در تعریف تدریس

الف- وجود تعامل بین معلم و دانش آموز

ب- فعالیت بر اساس اهداف معین و از پیش تعیین شده

ج- طراحی منظم با توجه به موقعیت و امکانات

د- ایجاد فرصت و تسهیل یاد گیری (تدریس بخشی از یک فرایند

است)

سه عنصر اصلی تشکیل دهنده تدریس خوب عبارتند از:

۱ – اعمال منطقی؛ فعالیت هایی مانند تعریف کردن، نمایش دادن، توضیح دادن، تفسیر کردن و ...

۲ – اعمال روانشناسانه؛ فعالیت هایی مانند انگیزه دادن، ترغیب کردن، تشویق کردن، تنبیه کردن، و ارزشیابی کردن.

۳ – اعمال اخلاقی؛ از قبیل صداقت، شجاعت، بردباری، همدردی، احترام، انصاف.

*** تدریس با کیفیت به احتمال زیاد حاصل تمایل و تلاش از سوی فراگیر، یک زمینه اجتماعی پشتیبانی کننده، فرصت فراوان برای یادگیری و کنش های خوب به کار گرفته شده از سوی مدرس است که زمینه موفق بودن را برای فراگیر فراهم می کند.**

تفاوت بین تدریس و یادگیری

☆ تدریس و یادگیری دو فرایند جدا هستند و هر کدام باید نظریه خاص خود را داشته باشند.

☆ یادگیری در همه جا و همیشه و بدون تدریس هم صورت خواهد گرفت.

☆ هر تدریسی همیشه منجر به یادگیری نخواهد شد.

☆ نظریه های یادگیری همیشه معطوف به شاگرد است اما نظریه های تدریس بیان کننده ، پیش بینی کننده و کنترل کننده موقعیت هستند که در آن موقعیت رفتار شاگرد تغییر می کند.

☆ نظریه های یادگیری راههای یادگیری شاگرد را بیان می کنند در حالی که نظریه های تدریس توصیف کننده روشهایی است که بدان وسیله یک فرد ، فرد دیگری را تحت تأثیر قرار می دهد.

برونر نظریه های یادگیری را توصیفی و نظریه های تدریس را تجویزی می خواند.

* قوانین توصیفی قوانینی است که بیان کننده
روابط بین متغیر ها است و جنبه وضعی
ندارد یعنی کسی آنها را وضع نمی کند.

* قوانین تجویزی مانند قوانین اجتماعی ،
جنبه وضعی و قرار دادی دارند.

یادگیری فعال

- اگر تجارب یادگیری و تعامل یادگیرندگان با این تجارب سبب رسیدن به سطوح بالای تفکر باشد یادگیری به شکل فعال در می آید.
- یادگیری فعال، آن نوع یادگیری است که با حداقل دخالت عوامل خارجی صورت گیرد.
- در یادگیری فعال، کنترل یادگیری در دست یادگیرنده است.

ویژگی های یادگیری فعال

- یادگیرندگان بطور فعال در فرایند یادگیری مشارکت دارند.
- فرایند یادگیری از علائق، خواسته ها، و ادراکات یادگیرندگان آغاز می شود.
- سازماندهی محیط یادگیری بصورت فراگیر - محور.
- سازمان دهی تجارب یادگیری در جهت روشن سازی و بیان نیازهای یادگیرندگان.
- نقش مهم افراد بر اساس تجارب و اطلاعات خود.
- یادگیری متقابل مدرس و فراگیران از هم دیگر.

• نقش مدرس و یا هر عامل خارجی، فقط تسهیل کننده است.

• فرایند یادگیری مبدل به فرایند رشد و تکامل یادگیرنده می گردد.

• استقلال یادگیرنده در یادگیری، مهم ترین رکن در یادگیری است.

• ارزشیابی از خود، مهم ترین و متداول ترین ابزار بررسی میزان پیشرفت یادگیرنده است.

رابطه بین تدریس، آموزش و یادگیری

-تدریس (**Teaching**):

تعامل یا رفتار متقابل مدرس و فراگیر بر اساس طرح منظم و هدفدار مدرس، برای ایجاد تغییر در رفتار فراگیر.

-آموزش (**Instruction**):

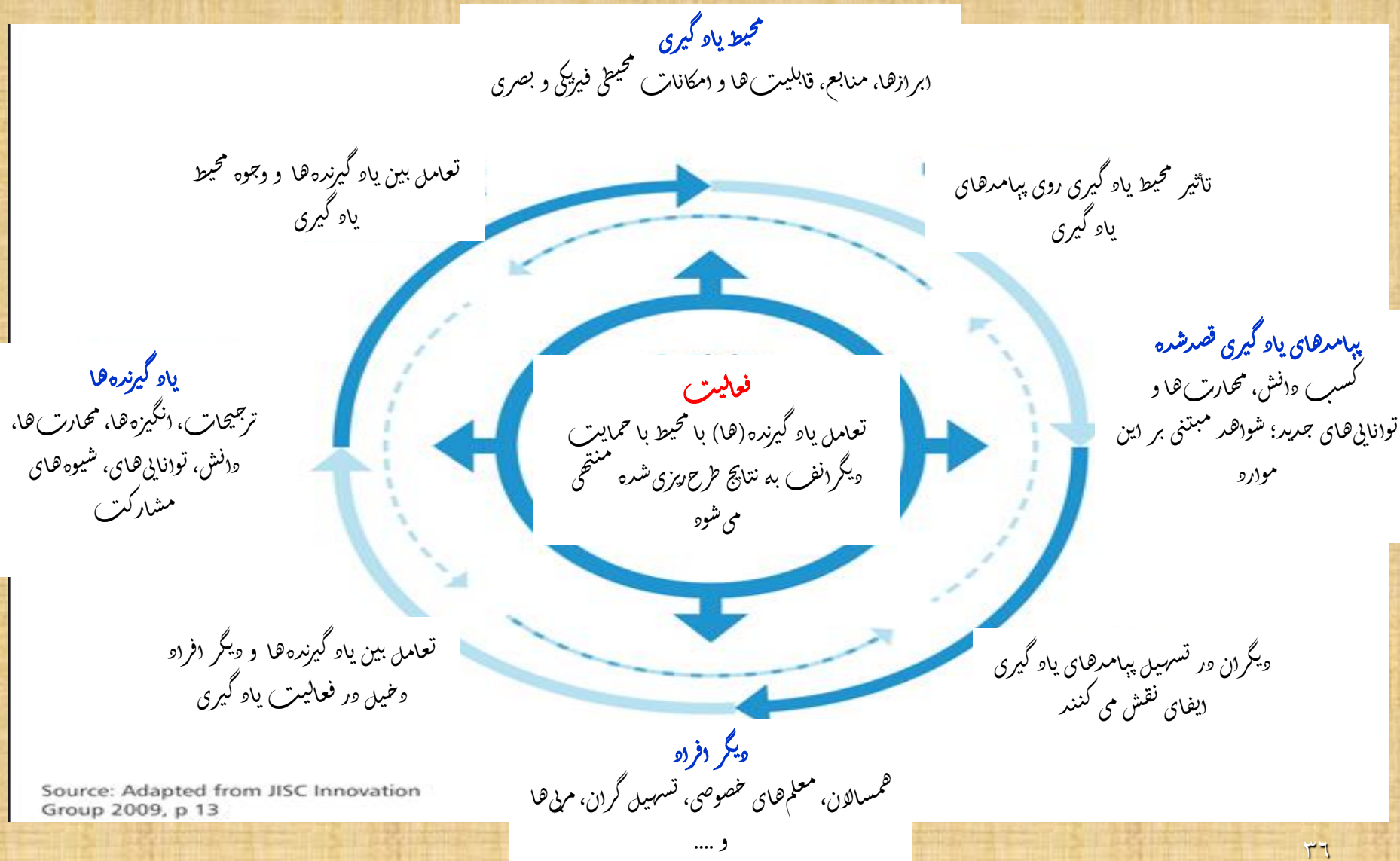
همان تدریس است؛ اما دارای ابعاد مکانیکی. برخلاف تدریس که دارای ابعاد عاطفی، انسانی و تعاملی است.

- یادگیری (**Learning**): تغییر نسبتاً پایدار در رفتار فراگیر.

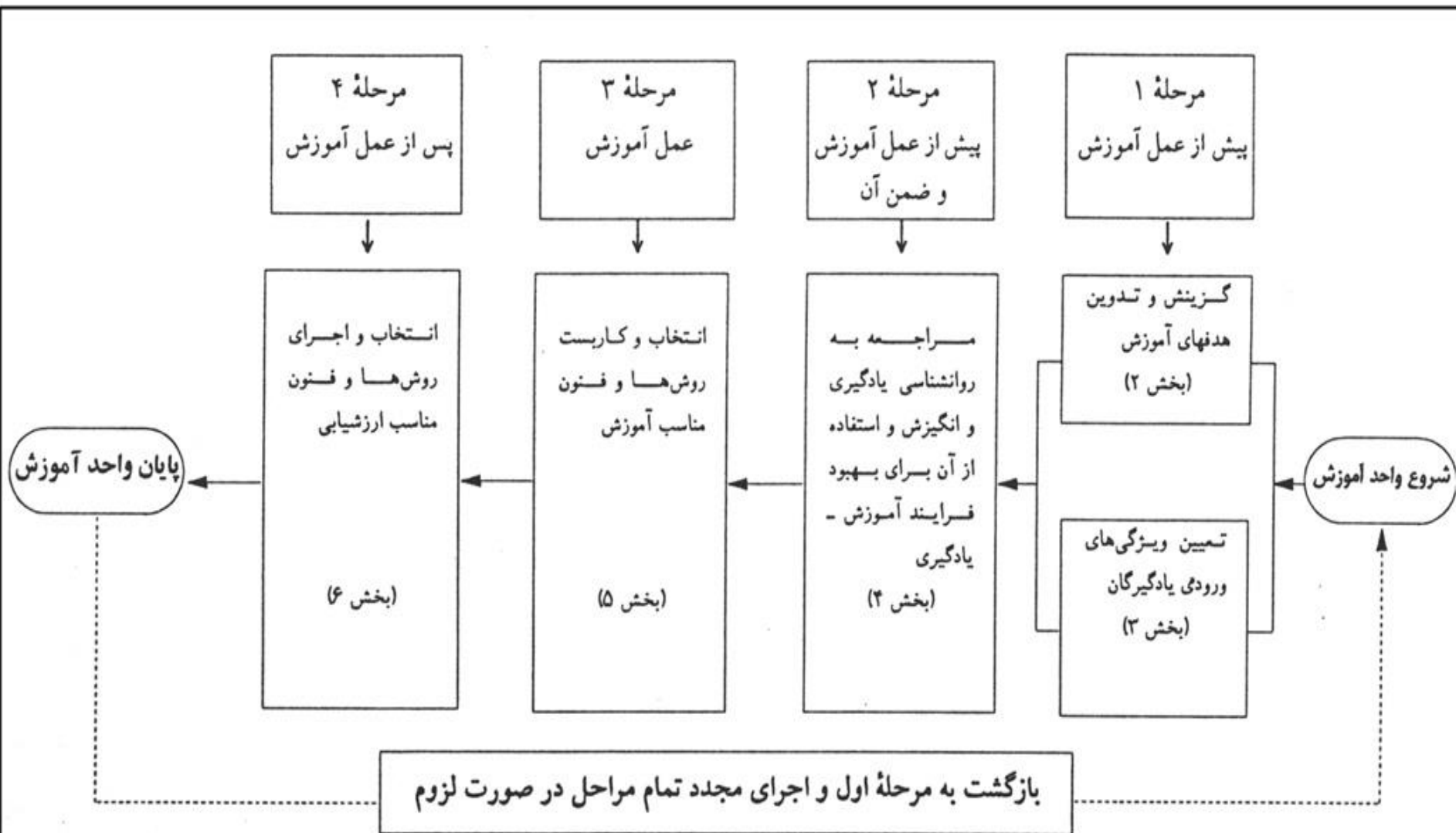
هرم یادگیری

مدل مفهومی یادگیری

مراحل آموزش و تدریس

(استاندارهای معلمی)

معلمان موفق به چه مؤلفه‌هایی توجه می‌کنند؟

توصیف	استاندارد
معلم مفاهیم عمده، ابزارهای پژوهش، و ساختار موضوعی را که آموزش می‌دهد می‌فهمد و می‌تواند آن دسته از تجارب یادگیری که این جنبه‌های موضوع درسی را برای یادگیرندگان معنی‌دار می‌سازند ایجاد نمایند.	۱- محتوای آموزش
معلم می‌داند که افراد چگونه رشد می‌کنند و یاد می‌گیرند، و می‌توانند فرصت‌های یادگیری حمایت‌کننده رشد عقلانی، اجتماعی و شخصیتی آنان را فراهم آورد.	۲- رشد یادگیرندگان
معلم تفاوت‌های بین یادگیرندگان را در رویکردهایشان نسبت به یادگیری می‌شناسد و فرصت‌های آموزشی متناسب با یادگیرندگان مختلف را فراهم می‌آورد.	۳- یادگیرندگان متفاوت
معلم بر راهبردهای آموزشی گوناگون تسلط دارد و از آنها برای کمک به رشد تفکر انتقادی، حل مسئله، و مهارت‌های عملکرد یادگیرندگان استفاده می‌کند.	۴- راهبردهای آموزشی متنوع
معلم از شناخت انگیزش فردی و گروهی بهره‌مند است و از این شناخت خود برای ایجاد یک محیط یادگیری که تعامل مثبت اجتماعی، مشارکت فعال در یادگیری، و انگیزش شخصی را افزایش می‌دهد سود می‌برند.	۵- انگیزش و مدیریت

(استاندارهای معلمی)

معلمان موفق به چه مؤلفه‌هایی توجه می‌کنند؟

توصیف	استاندارد
مدرس از دانش مربوط به فنون مؤثر ارتباط کلامی، غیرکلامی، و رسانه‌ای برای پرورش پژوهشگری فعال، همیاری و تعامل حمایتی در کلاس درس استفاده می‌کند.	۶- ارتباط و تکنولوژی
مدرس آموزش خود را بر مبنای دانش مربوط به هدف‌های موضوع درسی، یادگیرندگان، جامعه، و برنامه درسی طراحی می‌کند.	۷- طراحی
معلم بر روش‌های رسمی و غیررسمی سنجش مسلط است و آنها را برای ارزشیابی از یادگیرندگان به کار می‌بندد و از این راه به رشد مستمر عقلی، اجتماعی، و جسمانی یادگیرندگان کمک می‌کند.	۸- سنجش
استاد یک فرد حرفه‌ای اندیشمند است که مرتباً آثار انتخاب‌ها و اعمال خود را بر دیگران (یادگیرندگان، پدران و مادران، و سایر حرفه‌ای‌های محیط اجتماعی‌اش) می‌سنجد و به طور فعال به رشد و بالندگی حرفه‌ای خودش کمک می‌کند.	۹- تمرین اندیشیدن و رشد حرفه‌ای
مدرس با همکارانش در محیط یادگیری، خانواده دانشجویان، و سایر نهادهای اجتماعی محل کارش ارتباط برقرار می‌کند تا به یادگیری و سلامت دانشجویان کمک نماید.	۱۰- همکاری با دانشگاه و جامعه

اثر بخشی روش های آموزش و تدریس

سخنرانی ۵٪

خودآموزی ۱۰٪

کارگاهی ۳۰٪

یادگیری در کار ۲۵٪

به کسی دیگر یاد دادن ۹۵٪

هدف‌های آموزشی در تدریس

تا فرد نداند مقصدش کجاست هرگز نمی تواند به گزینش بهترین راه رسیدن به آن اقدام کند. **دلیل وجودی هر نظام آموزشی، تحقق هدفهای آن نظام است.**

اگر اهداف آموزشی تعیین نشوند و یا مبهم باشند، هیچ مبنای معتبری برای طراحی و انتخاب محتوا، مواد، وسایل و روشهای تدریس در دست نخواهد بود.

برخی از صاحب نظران هدف را مرحله نهایی یک سلسله فعالیت مستمر می دانند و بین هدف، روش و وسیله، جدایی چندانی قائل نیستند.

در تعیین و تنظیم هدف های آموزشی، اصول زیر را باید در نظر گرفت:

- (۱) روش و وسیله باید متناسب با اهداف انتخاب شود.
- (۲) هدف آموزشی باید از شرایط واقعی سرچشمه گرفته و قابل تغییر باشد.
- (۳) هدف باید فرد را به فعالیت برانگیزد و به فعالیت اوجت دهد.
- (۴) اهداف آموزشی و تربیتی باید با اوضاع و احوال محیط شخص موافق باشد.
- (۵) اهداف باید عینی، قابل تصور و تحقق باشند.

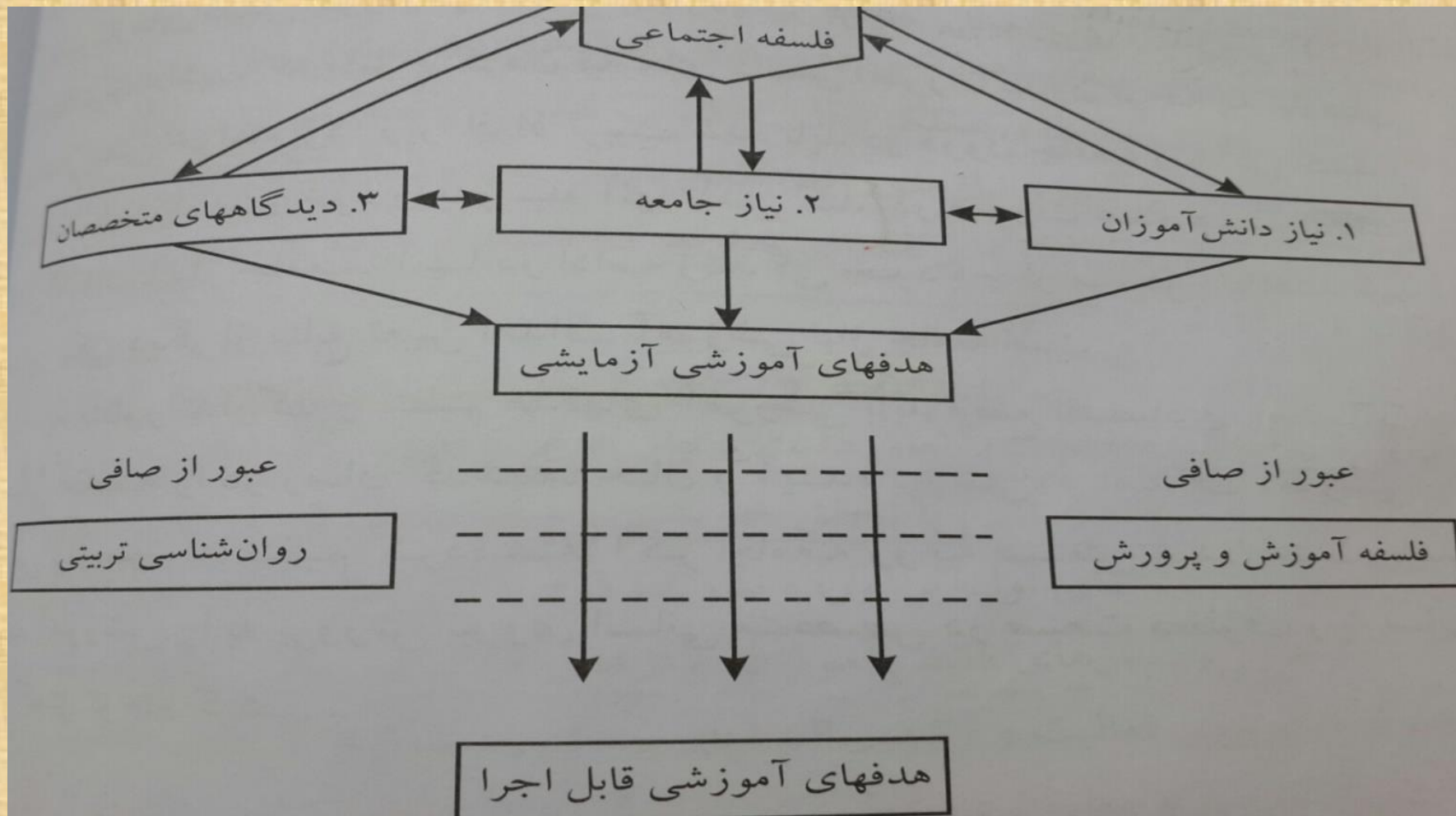
منابع تعیین هدفهای آموزشی

از منظر علوم و دیدگاههای مختلف، منابع تعیین اهداف آموزشی متغیر و متفاوت است. **روان شناسان تربیتی**، کودک و نیازهای او را محور تعیین اهداف آموزشی می دانند.

در حالی که **جامعه شناسان** معتقدند دانشی که از تجزیه و تحلیل مسائل جامعه حاصل می شود. باید منبع اصلی هدفهای آموزشی قرار گیرد.

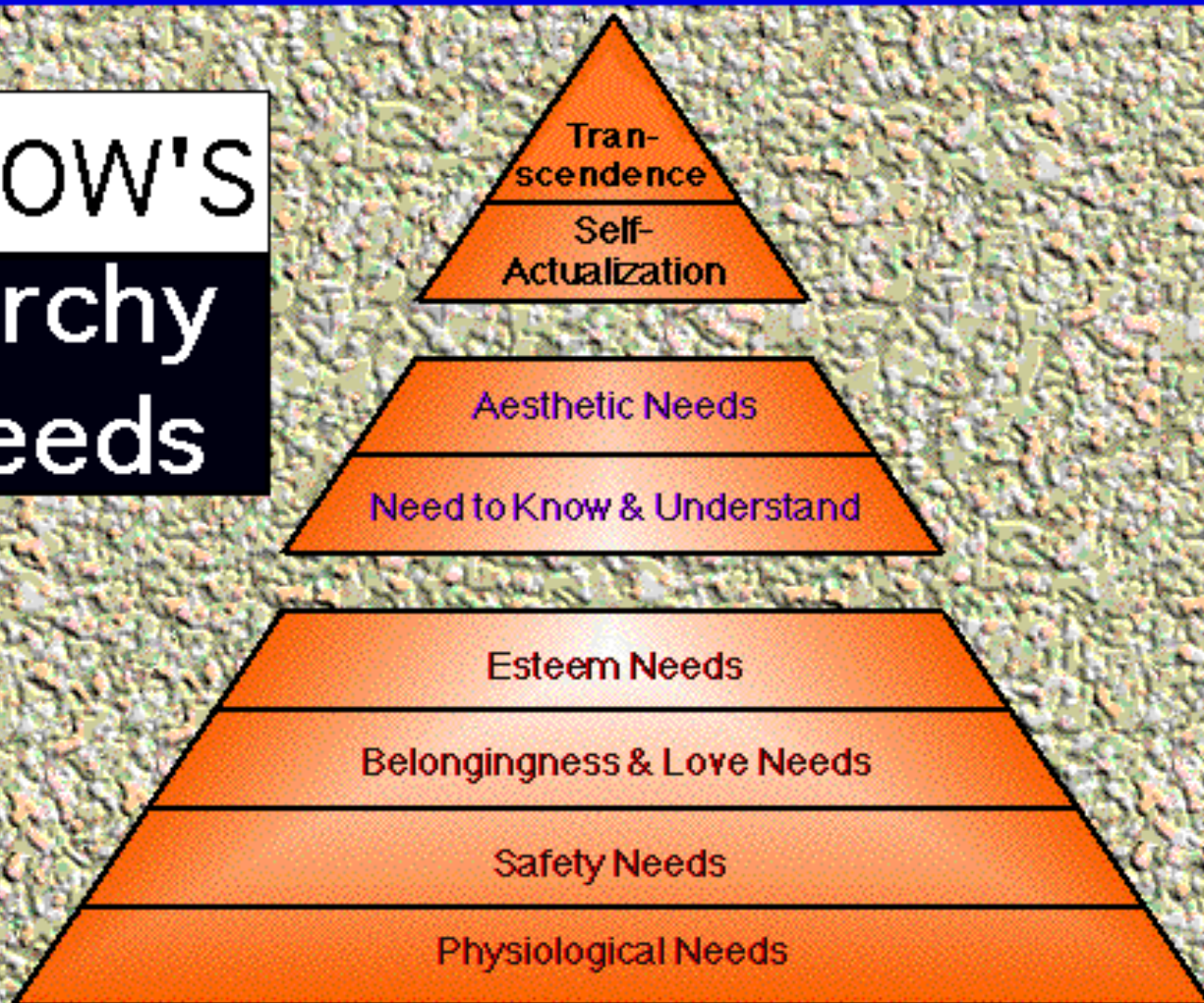
از نظر علمای تربیتی منبع اصلی تعیین هدفهای آموزشی فلسفه آموزش و پرورش است. گروهی نیز بر این عقیده اند که امر تعلیم و تربیت، مستقل از سیاست نمی تواند باشد؛ بنابراین نگرشهای سیاسی- اجتماعی را منبع تعیین هدفهای آموزشی می دانند.

نمایی از شکل گیری اهداف آموزشی

نیازهای روان شناختی (مازلو)

MASLOW'S Hierarchy of Needs

حیطه های سه گانه یادگیری چیست؟

۱. حیطه شناختی (Cognitive)
۲. حیطه روان حرکتی (Psychomotor)
۳. حیطه عاطفی (Affective)

حیطه‌های یادگیری و سطوح آن

۱. حیطه شناختی (Cognitive)

شامل: حفظ و بخاطر آوردن دانش و اطلاعات جدید در مغز می شود.

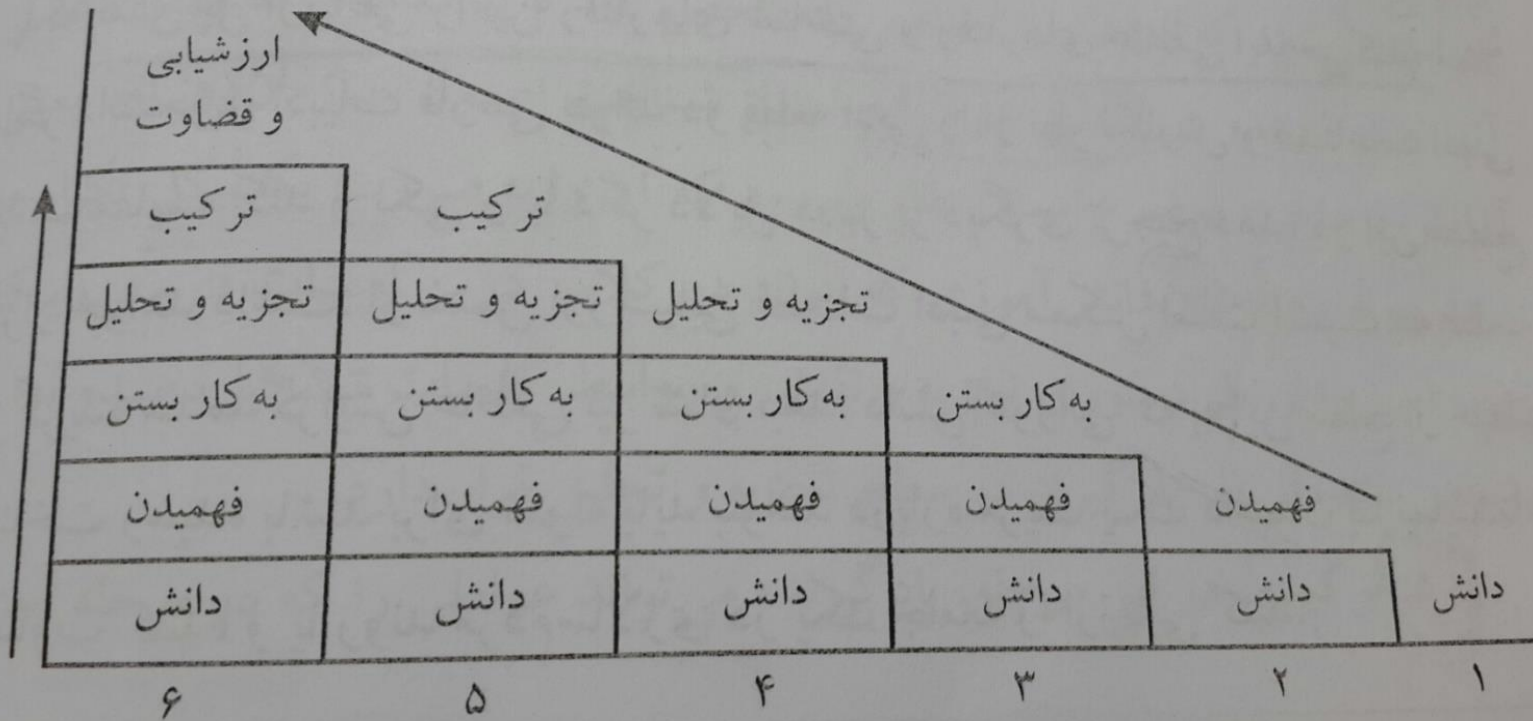
۲. حیطه روان حرکتی (Psychomotor)

تغییری که در پی کسب یک مهارت فیزیکی رخ داده است یادگیری روان حرکتی نامیده می شود.

۳. حیطه عاطفی (Affective)

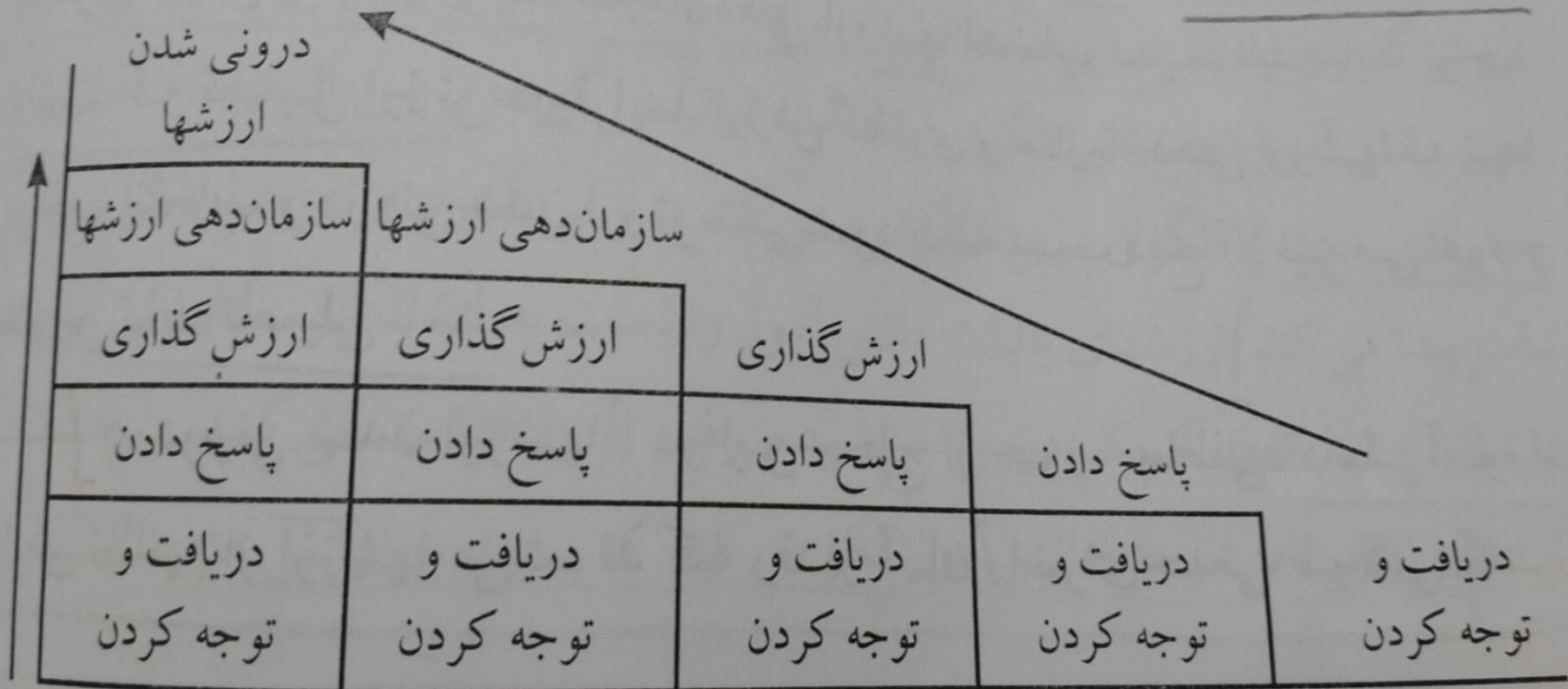
تغییر در نگرش‌ها، ارزش‌ها و احساسات در برگیرنده یادگیری عاطفی است.

سطوح مختلف اهداف حیطه یادگیری شناختی (Cognitive)

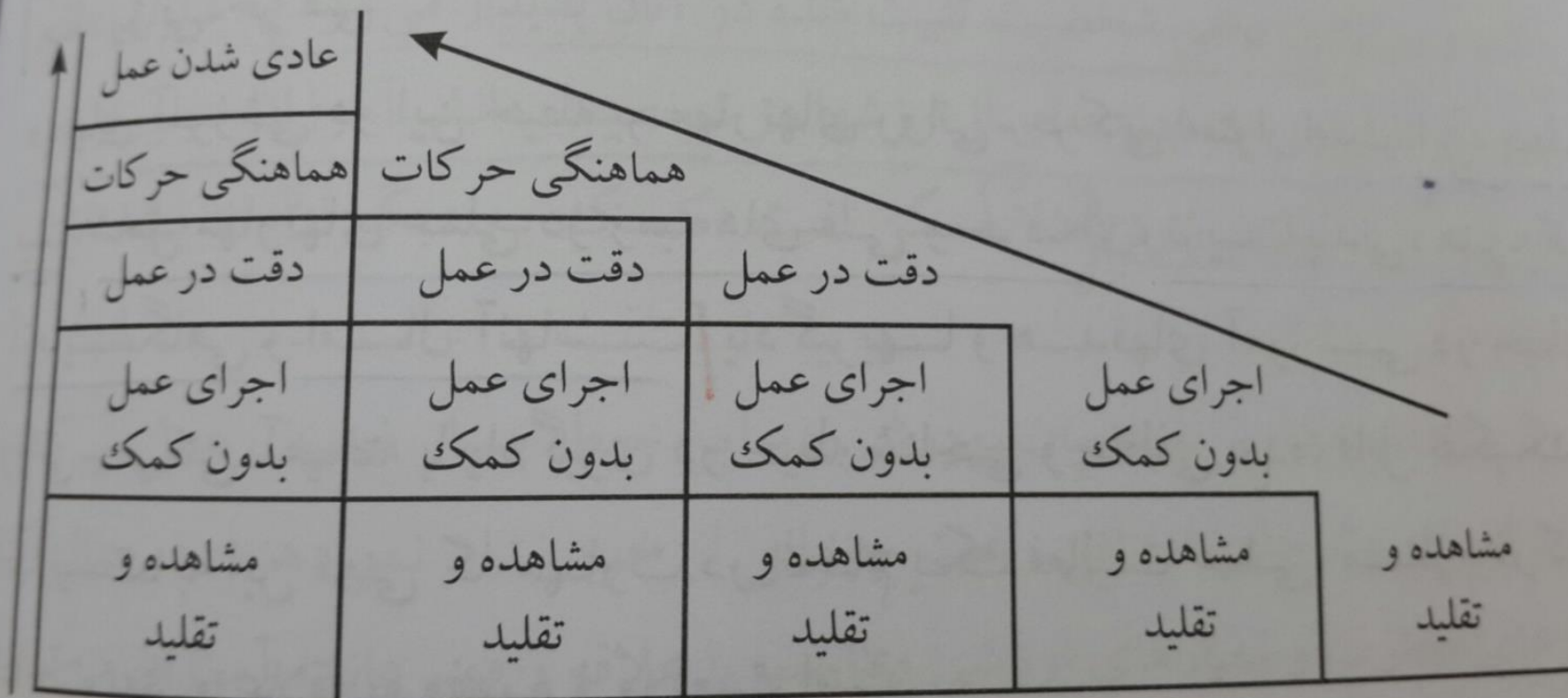
طرح ۲-۵ سطوح مختلف هدفهای آموزشی در حیطه شناختی

سطوح مختلف اهداف حیطه یادگیری عاطفی (Affective)

طرح ۳-۵ سطوح مختلف هدفهای آموزشی در حیطه عاطفی

سطوح مختلف اهداف حیطه یادگیری روان حرکتی (Psychomotor)

عادی شدن عمل	هماهنگی حرکات	دقت در عمل	اجرای عمل بدون کمک	مشاهده و تقلید
هماهنگی حرکات	دقت در عمل	اجرای عمل بدون کمک	مشاهده و تقلید	
دقت در عمل	اجرای عمل بدون کمک	مشاهده و تقلید		
اجرای عمل بدون کمک	مشاهده و تقلید			
مشاهده و تقلید				

طرح ۴-۵ سطوح مختلف اهداف آموزشی در حیطه روانی- حرکتی

تشبیه حیطه‌های یادگیری به اعضا بدن یک انسان

۱. حیطه شناختی (Cognitive)

مغز

۲. حیطه روان حرکتی (Psychomotor)

دست و پا

۳. حیطه عاطفی (Affective)

قلب

دسته بندی روش های تدریس

- ❖ روش های تدریس سنتی (متداول) و جدید (نوین)
- ❖ روش های تدریس غیر فعال و فعال
- ❖ روش های تدریس توضیحی (توصیفی) و اکتشافی
- ❖ روش های تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم،
مبتنی بر تعامل، مسئله محور، و آموزش انفرادی

روش های تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم عبارتند از:

- روش یاد سپاری

- روش سخنرانی

- روش نمایش علمی (روش آموزش مهارت های عملی)

روش های تدریس مبتنی بر تعامل:

- روش سوالی (پرسش و پاسخ)

- روش بحث گروهی (بحثی)

- روش ایفای نقش / روش مشارکتی / روش بدیعه پردازی

روش های تدریس مسئله محور:

- روش گردش علمی
- روش آزمایشگاهی
- روش کاوشگری
- روش اکتشافی
- روش موضوع محور
- روش پروژه محور
- روش واحد محور
- روش تجربه محور

روش های تدریس آموزش انفرادی:

- آموزش انفرادی رایانه محور
- یادگیری الکترونیکی
- آموزش انفرادی هدایت شده
- آموزش انفرادی بر اساس دیدگاه بلوم، اسکینر، کالر.
- آموزش انفرادی تجویز شده

تکالیف دانشجو معلمان

■ ارسال به موقع تکالیف مورد انتظار است.

■ با ارزی سلامتی و سالی زیبا

مفتی محمد رفیع شاہ صاحب
القدس سرہ